

**Translating *The Help*:
Converting the African-American Dialect**

by Saskia Tempert, Utrecht University

2012

Contents

1. Introduction.....	p.3
2. Kathryn Stockett.....	p.4
2.1. Short Biography.....	p.4
2.2. <i>The Help</i>	p.4
2.2.1. Plot.....	p.4
2.2.2. Summary of Translated Passages.....	p.6
2.2.3. Style.....	p.7
2.2.4. Controversy.....	p.8
3. Theoretical Framework.....	p.12
3.1 On Translating the Afro-American dialect.....	p.12
3.2 Other Translational Difficulties.....	p.19
4. Conclusion.....	p.23
5. References.....	p.24
6. Translated Product.....	p.27
6.1. Footnotes.....	p.27
6.2. Translation (incl. Footnotes).....	p.27
7. Source Text.....	p.39
8. Original Translation.....	p.48

1. Introduction

The Help, a 2009 novel on the experiences of black women in Jackson in the 1960s, is a story that has attracted the attention of many. Written by a white woman who decided to use an Afro-American dialect, it has been called racist as well as inspirational. It is a much-discussed bestseller that has been translated into over forty languages (Penguin Group). A year after the publication of the original book the first translation of *The Help* came out in Dutch, entitled *Een Keukenmeidenroman* (2010). Considering that the dialect of the source text brought about a controversy that quickly spread online as well as offline it is important that the translation includes this dialect as well. However, most of the dialect has become lost in Van Bronswijk's translation: aside from several instances of swallowed sounds, intentional mistakes and omission, the target text is rendered in a standard variety of Dutch. This is why I think it is important to create a new translation that contains more features of the Afro-American dialect. It is also important, however, to realise that this translation should not become a forced imitation of the source text and that it should not affect the readability of the text, because this was not how Stockett intended to write her novel either. Furthermore, while the variety in idiolect between the three main characters is fairly prominent in the source text, these idiolects seem to have faded in the translation. Therefore, this paper will focus on the Dutch translation and its need to recreate the Afro-American dialect of *The Help* and the differences in idiolect between the three main characters. Moreover, it will seek and explore to best strategies to achieve this goal while simultaneously discussing the decisions made by Irene van Bronswijk. I will try to create a translation that adheres to the (stylistic) intentions of Kathryn Stockett yet that does not become forced nor form an obstacle for the text's readability.

2. Kathryn Stockett

2.1 Short Biography

Kathryn Stockett was born in the 1970s in Jackson, Mississippi where a maid served her family for many years (Kelley). She graduated from the University of Alabama with a degree in English and Creative Writing after which she moved to New York and worked for nine years in magazine publishing and marketing (Kathryn Stockett). *The Help* is her debut novel, which she started writing shortly after the events of 11 September 2001. It took her five years to find a literary agent who would take on her novel and it was first published in 2009 (Suddath). *The Help* has spent over one hundred weeks on the New York Times Best Seller List and has brought about a lot of controversy, the core of which will be discussed below.

2.2 *The Help*

2.2.1 Plot

The Help describes the story of three women living in the state of Mississippi during the early 1960s. Black people are looked down upon by the rich white Southerners of Jackson: they are required to use their own toilet, are not allowed to do their grocery shopping at the same supermarket as the white people and are considered unhygienic. The three protagonists of the book convey each of their stories in their own way. First there is Aibileen Clark who is raising her seventeenth white baby while simultaneously trying to cope with the death of her own son, Trelore. Aibileen works for Miss Elizabeth Leefolt and takes care of Miss Leefolt's daughter, Mae Mobley. Mae Mobley is a two-year old girl who receives little love from her own mother. Throughout the story Aibileen repeatedly tries to teach the girl how to love and respect herself.

Eurgenia Pheelan, also known as Skeeter, is a young white woman and a university graduate

with writing ambitions. She begins to write a book about the black helps of Jackson and Aibileen is the first help to agree to aid her in this process. Aibileen is also the one to recruit Minny Jackson, her younger friend.

Minny is a wife and a mother of five children. She works hard to provide for her family, but she has trouble being polite to her employers. Minny first worked for Miss Walters and later for both Miss Walters and her daughter, Hilly. She is fired after (wrongfully) having been accused of stealing and gets her revenge through offering her former employer a pie containing questionable ingredients. In light of these events she is almost unable to find another job, until she applies for one at Celia Rae Foote's house. Miss Celia has never employed a help before and hires Minny without discussing this with her husband. Minny then attempts to teach Miss Celia how to cook, clean and do the laundry, but Miss Celia mainly lies around all day and reads her lifestyle magazines. Later it is revealed that Miss Celia and her husband are trying to get pregnant, but that they keep having miscarriages. It is not until the story nears its end that Miss Celia confesses everything to her husband.

When Aibileen first approaches Minny about Miss Skeeter's book she is skeptical and afraid of the possible consequences if it is published. She worries that she might find herself without a job and that she will no longer be safe in her own neighbourhood. In addition, she is afraid of her husband's bad temper if he finds out that she participated in such a project. However, after a black man from her community is shot by the Ku Klux Klan she changes her mind, believing that something should be done about the racial inequality. Minny is able to convince more helps to make a contribution to the book.

Miss Skeeter used to be good friends with Hilly and Elizabeth, but as the story progresses she finds herself having little in common with them. As opposed to most of the white people in Jackson, Skeeter believes that the black and white people should have the same rights and, after

contacting a publishing agency in New York, decides to write a novel about what it is like for the black helps to work for white people. The publishing agent, Elaine Stein, agrees to consider the book if Skeeter is able to find more than twelve helps to tell her about their lives as maids. Skeeter eventually manages to do so and not much later her book, called *The Help*, is published.

The book soon becomes a hit. Although the names of the helps are altered to protect their identities, many of the women in Jackson figure out who are featured in the story. However, Hilly, the chairwoman of the Junior League, tells everyone the book is not about Jackson, as there is a detail about her in Minny's story that she does not want to be revealed. Hilly confronts Skeeter about the book, but is sent away by Skeeter's mother. Shortly after Skeeter receives a job offer in New York. Just before she leaves Aibileen and Minny hand her a copy of *The Help* signed by the Jackson church for black people.

2.2.1. Summary of Translated Passages

The passages I selected introduce the reader to the lives of Aibileen, Minny and Skeeter. Aibileen describes the work she does for Miss Leefolt and how she takes care of Mae Mobley. Moreover, she speaks badly of Miss Leefolt who barely takes care of her own daughter. In the second chapter of Aibileen's story Miss Leefolt tells Aibileen about the new toilet she and her husband built for her. This passage in particular shows how Miss Leefolt feels about black people: it is clear she does not want Aibileen using the same toilet as her own, white family.

Chapter three introduces Minny Jackson. She is an outspoken woman who is not afraid to say what is on her mind and who leads a busy life trying to take care of her husband and children. Minny is looking for a new job and she finds one with Miss Celia. Miss Celia is an eccentric and enthusiastic woman who, according to Minny, does not know how to interact with her help. Minny discovers that Miss Celia cannot cook, clean or iron and will try to teach her this. She is

uncomfortable with Miss Celia's husband not knowing she works for them and discovers a mysterious red stain under the carpet in the bedroom, which is explained later in the book.

Skeeter is young and quite rebellious. She speeds in her mother's car and has never had a boyfriend. Her ambitions lie with writing. She goes against her mother's will, but at the same time is worried about her mother's health, because she is very sick. In the selected passage she discusses her love life with her mother and the way her mother reacted to her confession that she wanted to become a writer. While her mother wants her to find a husband, Skeeter has been hurt by the only boy she has ever liked and is currently not looking for love.

2.2.3 Style

The most prominent stylistic device of *The Help* is the one that caused the most controversy: Stockett's decision to use a distinct and noticeable Afro-American dialect. According to David Siminoff it is the “richness and variety of the language that are part of what make the [n]ovel so appealing and intriguing” (Shmoop). Stockett claims to have decided to use the dialect because it was a voice that was familiar to her, that made her feel like home and that she wrote it how she remembered it (Suddath). Two of the three main characters are black women who speak in the Afro-American vernacular and this dialect is present in nearly every sentence of the book. It gives each of the (black) characters their own idiolect and makes them more dynamic, while it sets white characters, such as Skeeter and the other Junior League women, apart. The Afro-American dialect creates an effect that enables the reader to connect with the black characters and, as I suggested earlier, this is mostly lost in Van Bronswijk's translation of *The Help*. For example, because Van Bronswijk chose not to translate Aibileen's many Afro-American speech characteristics into the target text, thus it remains unclear where Aibileen is from, while this, by contrast, is immediately obvious in the source text. Therefore, the translation needs to be adjusted so that the readers of the

Dutch version may experience the book in a manner that best approaches the experience of the readers of the original novel. Gloria and Herman Wekker are authors of a study focusing on the feasibility of using Surinamese Dutch as an equivalent for the Afro-American dialect of *The Color Purple* and they argue that, since features of the dialect are present in the source text “the [t]arget text must try to achieve a similar effect on the foreign reader as the [s]ource text does on the native reader” (qtd. in Wu). Gideon Toury formulates this as the choice to aim for an adequate translation of the source text, where the translator attempts to achieve a translation that adheres closely to the source culture (324), rather than aiming for an acceptable translation in which the translator tries to create a text that adheres to target culture. Toury states that these possibilities are the extremes of the (minimally) two norm systems that are involved in the translation process. These are also known as the initial norm (323): the translator may either subject himself and the translation to the norms of the source text (and culture), meaning that he tries to produce an adequate text, or that he may subject himself to the norms of the target text (and culture), which will result in a acceptable translation (324). The aim for the translation of *The Help* is thus to create a more adequate text, which better adheres to the norms of the source culture, whereas Van Bronswijk appears to have produced a more acceptable translation, following the norms of the target culture.

Moreover, although the novel does not feature an all-knowing, or omniscient narrator Aibileen's, Minny's and Skeeter's points of view all have their own style, and hence individual narrative voices. Originally Aibileen and Minny made up one character, but later Stockett created a separate personality for each woman with their own character traits (Suddath). For example, while Aibileen is older and “more soft-spoken” (Suddath) Minny is a maid who has an attitude and is not as obedient as her friend. In addition, Aibileen makes little effort to cover up her thick Afro-American dialect, while Minny has a slightly more educated style, not possessing as many significant markers of her original dialect, indicating that she was raised to speak correctly.

However, Aibileen and Minny also show some similarities: both tend to use long sentences with little punctuation. Miss Skeeter, on the other hand, is rarely caught doing so and mostly adheres to the conventions of Standard English. Because they are the novel's most remarkable features, the differences in style and dialect between the three women of *The Help* should be conveyed clearly in its translation. Although Van Bronswijk created some variation between Aibileen and Minny (for instance, Aibileen makes more grammatical errors than Minny), the difference between Minny and Skeeter is only slightly discernible. I therefore chose to try and emphasise the speech variation between the three women more clearly, so that each character may retain their own idiolect as was intended by Kathryn Stockett.

2.2.4 Controversy

Although *The Help* was rejected by at least fifty literary agents before getting published, once Stockett found a willing publishing house it quickly became a successful bestseller. However, the book also brought about a large controversy which increased when it was announced that the book would be made into a film. Before the film was even released there were many calls to boycott the production (Respers France) and *The Help* has been heavily critiqued by progressive groups such as the Association of Black Women Historians as a novel that “distorts, ignores, and trivializes the experiences of black domestic workers” (Association of Black Women Historians).

Professor Trysh Travis argues that, although the book contains two major characters who are of African descent, Stockett has highly stereotyped them and “fails to present the complexity of race relations”. Moreover, she states that the real protagonist of *The Help* is a young, middle class, white woman who rebels against the racism of the sixties and becomes the heroine of the story. This suggests that the book does not succeed in critiquing the political and social situations properly during that time (Travis). What is more, Stockett gave the black women an easily distinguishable

dialect, but in the case of the white Southerners, who usually possess a dialect of their own, most of their linguistic markers seem to be absent, as Erin Aubry Kalan observes. She wonders why Afro-Americans are only considered realistic when speaking in dialect, while the white Southerners who speak a form of standard American English are still seen as believable characters of the book.

In an interview, Stockett admitted that she never imagined that the book would become a bestseller, and, had she known it would “[s]he probably wouldn’t have written it in the type of language that [s]he did” (Suddath). Travis understands why *The Help* became a bestseller, but believes that the novel could have been improved through “better research and more attention to nuance”. In addition, Stockett's choice to give the Afro-American people of the book a distinct dialect may have been called unrealistic and racist, it has also been prized for being progressive and “[g]iving voices to black maids in 1960s Mississippi, [...]” (Gervin).

According to Tate Taylor, who co-wrote the script of the film version of the novel, “many people who criticize *The Help*, [...], have not read the book” and responses toward *The Help* have generally been positive. Furthermore, he states that Skeeter Pheelan was never meant to be “the great white hope” of the book, nor of the film, but that the people who truly matter are Aibileen and Minny and that they are the ones who “teach Skeeter” (Respers France). Dawn Jeglum Bartusch compliments Stockett for portraying the racial tensions and making the readers feel “it's full force”. Although she briefly wonders if it was Stockett's story to tell, she realises that Stockett may not have been trying to offer the reader the maid's perspective, but “a privileged white person’s interpretation of the black maid’s perspective”. According to Cari Wade Gerwin, the film version caused the issues to flare and she suggests that Stockett can hardly be blamed for the controversy surrounding *The Help*. Instead, she believes that Hollywood's consistent use of stereotypes is to be held responsible for the “main problem with *The Help*”. Finally, Sybil Steinberg from The Washington Post believes that “one of Stockett's accomplishments is reproducing African American

vernacular and racy humor without resorting to stilted dialogue”, suggesting that the critique on her novel is unnecessary.

Personally, having read various interviews with the author and having read the book before I discovered the controversy behind it, I think that the book is not trying to be racist. For me the Afro-American Dialect evoked a sense of reality and enabled me to connect just as well with Aibileen and Minny as I did with Miss Skeeter. Moreover, I felt that the characters of Aibileen and Minny were sufficiently independent to deny that Miss Skeeter serves as the heroine of the story. The novel urges people to think about racial relationships and easily becomes a personal favourite, but whether *The Help* is racist or not, the translation needs to represent the difference between the Caucasians and the Afro-Americans in a similar manner as the source text does, especially considering Stockett's clarification on using the dialect. In several interviews she has indicated that the story is partly based on her own experiences: she created the voices of some of her black characters by using her memory of the maid who used to work for her family. In addition, she intentionally kept the white characters devoid of typical Southern dialect features, because that was how her family used to speak. Kathryn Stockett applies a style of writing close to how she remembered from the time she was young. Since in this case the aim is to create an adequate translation of the source text (Toury 324), a translation should be created that adheres to the author's stylistic intentions.

3. Theoretical Framework

3.1 On Translating the Afro-American Dialect

When translating a text in general the translator may come across many problems that need solving, before moving onto the next word or sentence. When a dialect is involved the problems that need to be overcome may become even more complicated. First and foremost the translator needs to decide whether he or she wants to convert the dialect of the source text into a dialect that suits the target language or if they would rather convert it into a standard version of the target language. These, according to Robert-Jan Bindervoet and Erik Henkes, are two of the three possible options that can be chosen when the translator comes across a dialect. The upside of converting the dialect into the standard variety of the target language is that it is beneficial for the readability of the text, but on the other hand some of the unique atmosphere that the dialect evokes becomes lost in the process.

Another possibility is to replace the source text dialect with an existing target language dialect. For example, Gloria and Herman Wekker claim that Surinamese Dutch would be a good equivalent of the Black English Vernacular, especially regarding the book *The Color Purple*. However, when replacing the original dialect with another existing dialect, the downside is that the readers might place the story in an entirely different region than it was originally set in. Finally, the third option is to create a non-existent dialect. In this case, the translator needs to treat the dialect like an accent; how a foreigner with limited knowledge of the target language would speak. Although this last option would affect the text's readability, it would also contribute to maintaining the atmosphere of the source text and it is, according to Bindervoet and Henkes, the option that adheres best to the source text.

Ineke van Bronswijk undoubtedly faced similar problems when she was about to begin translating *The Help*. *The Help* is well-known for the distinct dialect that is used by the black maids and Van Bronswijk has attempted to recreate the authenticity of the Afro-American dialect in her

Dutch translation. However, she has failed to do so on several important points, especially when taking into consideration how extensive the controversy was around Stockett's use of the Afro-American dialect. Whereas in the source text the dialect is obvious and undeniable, the dialect in the target text is mostly absent. At first glance Van Bronswijk seems to have applied Bindevoet and Henkes's third method of treating a dialect in translation: she did not attempt to replace the dialect with another existing dialect of the target language, nor did she fully alter the text into the standard variety of the target language. She claims that she did not want to create a different dialect or a type of quasi-African language, because she believed that would make the book difficult to read. Instead, Van Bronswijk chose to apply omission, swallowed sounds and intentional mistakes ("Eerste Zin"). It is clear that Minny and Aibileen do not have full knowledge of the Standard English dialect and that Van Bronswijk has more or less created an imaginary dialect, but compared to the source text, most of the original feeling has disappeared and therefore Van Bronswijk tends to do what Anderman predicts in *Voices in Translation*: "dialect in translation is more frequently than not rendered into the standard variety" (7).

A clear example of this is Aibileen's use of double negation. While double negation is, in the source text, one of the characteristics that sets Aibileen apart, it has disappeared in Van Bronswijk's translation. The Nederlandse Taalunie states that double negation is sometimes used in spoken language to represent the same as the use of one negation element, meaning that in spoken language the sentences "ik heb nooit geen dorst" and "ik heb nooit dorst" would essentially mean the same. However, the use of two negation elements is generally rejected, and in most cases two negations are even considered to make a positive sentence (Appeldoorn 193). For instance, the sentence "ik heb nooit geen dorst" would mean that the person stating this is actually saying "ik heb dorst". The rule is similar in standard English: the use of double negation is not correct and suggests a positive sentence, instead of a negative one (Oxford Dictionaries). However, the use of double negation is a

well-known feature of African American Language “in which a single negative proposition may be marked both within the verb phrase and on postverbal indefinites” (123), such as “I’m not trying to make no trouble, [...]” (Stockett 29). Van Bronswijk translated this particular part of the sentence into “Ik probeer niet moeilijk te doen, [...]” (39) and thereby forewent the double negation. Considering double negation is incorrect in both standard English as well as standard Dutch and because it is a typical characteristic of Afro-American speech, I would argue that it would not have been incorrect to translate the sentence into “Ik probeer niet om er geen probleem van te maken” and to recreate the uses of multiple negation in the source text.

Furthermore, the word *ain't* has a similar function in the source text. Generally it is a negative indicator that, according to Wolfram, replaces “present tense be (am not, isn’t, aren’t) and [...] haven’t/hasn’t [...]” (124). An example from the source text is “All I know is, I ain’t saying it” (29) in which *ain't* replaces *am not*, but this function of *ain't* is not the most complex translational difficulty to overcome. The difficulty of this Afro-American feature lies in its use for double negation, such as “But I ain’t never seen a baby yell like Mae Mobley Leefolt.” (1), which Van Bronswijk translated into “Maar ik heb nog nooit een kind meegemaakt als Mae Mobley Leefolt” (9). In this particular case Van Bronswijk once more chose to avoid the use of double negation, as she has consistently done in other instances. I think it is preferable to stay close to Aibileen’s Afro-American ancestry and therefore found another strategy to translate the sentence, similar to the one I used for other instances of double negation: “Maar ik heb nog nooit geen baby zo horen schreeuwen als Mae Mobley Leefolt”.

In standard English concord is highly important in forming grammatically correct sentences: “Wherever a change in one element in a clause necessarily leads to a change in some grammatical element in the same clause, the latter is said to concord or agree with the former.” (Mackenzie 130) For instance, a correct sentence in standard English is “Lisa eats potatoes every day”, and if Lisa

were to change into the girls, the verb form would have to change as well: “The girls eat potatoes every day.” However, in the selected passage of *The Help*, Aibileen frequently leaves out the singular -s when she talks about a third person: “Then she smile real quick when I glance up. Pat up the back a her hair, trying to make it puffy.” (28). In Afro-American vernacular it is very common to leave out the verbal suffix -s, but usually only present tense verbs are uninflected (Wolfram 122). While the absence of the verbal suffix -s is prominent in Aibileen's source text passages, Van Bronswijk has done little to show this characteristic of Aibileen's speech in the translation. Where in *The Help* Aibileen does not attach an -s to the verb which makes her grammar distinctly Afro-American, e.g. in: “ She get the same wrinkle between her eyebrows when she worried, like her mama” (2), Van Bronswijk simply translates this into the standard variety: “Als ze zich zorgen maakt, krijgt ze net zo'n rimpel tussen haar wenkbrauwen als d'r moeder” (10). In order to come up with a solution that would fit into my translation I consulted the translations of Zadie Smith's *On Beauty* and Alice Walker's *The Color Purple*. Both of these books contain an Afro-American dialect of their own. After reading them, I instantly noticed that the Afro-American dialect in *The Color Purple* was much more frequent and pronounced, while the dialect in *On Beauty* surfaces only occasionally. One instance of dialect in *On Beauty* is, for example, portrayed by a working single mom: “I hear that,' said LaShonda, and whistled, 'And I ain't got no one to do for me. I gotta do for myself, know what I mean? Baby, you taking your break? You want to come get some with me? I'm heading for Subway right about now.’” (184). Monique Eggermont translated this example into the following: “Reken maar,' zei LaShonda, en ze floot even, 'en ik heb niemand die het voor me doet. Ik moet alles zelf doen, snap je? Zeg schatje, wanneer heb jij pauze?’” (174). It seems that she has chosen to use a standard variety of the target language in even the most noticeable instances of dialect in the book, which contributes to the readability of the translation (Bindervoet, Henkes) and in my opinion does not violate the atmosphere of the novel because the source text contains only a

small number of dialect features. However, it did not aid me in finding a solution to the translational difficulty in *The Help* either. *The Color Purple* on the other hand, features a significantly pronounced Afro-American dialect and was able to provide me with more options. Celie is the narrator of the story and her speech possesses many characteristics of the Afro-American dialect, including the lack of subject-verb agreement. Much like Van Bronswijk, the translator of *The Color Purple* also applied intentional mistakes and swallowed sounds. In addition, she created her own dialect, which makes the translation more difficult to understand, but because the source text itself is not written in faultless Standard English this seems acceptable. However, the lack of subject-verb agreement has not been transported into the translation. Instead, Irma van Dam appears to make up for this dialect feature elsewhere in the sentence: “He say bad luck to cut a woman hair” (12). In this particular example, Van Dam opted for a less logical sentence structure: “Hij zegt vrouwenhaar knippen brengt ongeluk.” (20). Eventually I decided not to imitate Van Dam's solutions, because I did not think that it would fit into Aibileen's way of speaking, as her dialect is not as developed as Celie's. Instead I discovered that the best option was to transport the lack of subject-verb agreement into Dutch “Als ze niet lekker in d'r velletje zit krijg ze net zo'n rimpeltje tussen d'r wenkbrauwen als d'r mama”. However, for each subject-verb element of the source text that did not follow the concord rule I first determined whether it would be acceptable to insert the same feature into Dutch. I specifically wanted to avoid creating a forced translation and therefore not every instance of this feature will have been translated in a similar fashion.

A fourth translational difficulty related to the Afro-American dialect is copula and auxiliary absence, especially in the case of *is* and *are*. This feature is “one of the most described structures of [A]fro American Vernacular English” (Wolfram 117), but nonetheless poses a problem for the translator. Once again it is Aibileen who most often uses sentences that contain copula absence: “[...] she not just frowning all the time, she skinny”. Instead of saying “She is skinny”, the copula *is*

is left out and the new sentence structure becomes “she skinny”. This structure is incorrect in standard English, as the subject always needs something to connect it to a predicate, which is done by the copula (Sinclair 311). The same rule is applied in Dutch and therefore it is understandable that Van Bronswijk's translation of “[...],she skinny” (1) is “[...], ze is ook vel over been” (9), but it inadequately evokes the sense of the Afro-American dialect. It is difficult to find a suitable solution to this problem. Copula or auxiliary absences such as: "ze mager" or "ze ook vel over been", cannot be found in any type of Dutch vernacular and therefore these translations are not an option. Another possibility is to change this particular element into a standard variety of the target language. The result would be to simply translate the clause into “[...], ze is ook mager”. To be certain whether this is the best solution, I once more compared my translation of copula absence to the translation of *The Color Purple*. I randomly selected four passages that contained copula absence and looked up the corresponding translations. All four examples showed that Vam Dam has chosen to translate the instances of copula absence into a standard variety Dutch: “I see him looking at my little sister. She scared” (8) “Ik zie hoe die naar me zusje kijkt. Ze is bang” (11). As stated previously, the Afro-American dialect in *The Color Purple* is more pronounced than it is in *The Help* and the standard variety translation of copula absence does not form an obstacle for the rest of the non-existent dialect of *De Kleur Paars*. Therefore I was able to conclude that the same strategy would fit well into my translation of *The Help*.

Although the Afro-American dialect is a prominent feature of *The Help*, it is not similarly present among the book's main characters. Naturally Skeeter is a Caucasian woman and therefore she does not use an Afro-American dialect at all, but Aibileen and Minny clearly do. Aibileen is most likely in her early fifties (she is at least quite a bit older than Minny) and possesses more dialect characteristics than Minny. Aibileen, for example, uses more instances of double negation, has little subject-verb agreement and makes considerably more use of the word *ain't*. On the other

hand, Minny is in her thirties and attended school until she was fourteen years old and had to start working. What seems to have contributed the most to her more accurate way of speaking is the fact that her mother taught her to speak correctly. She taught her daughter not to say *ain't*: “I didn't raise you to talk like a mule” (39) and to always show respect toward her employers. When in the presence of Miss Celia, Minny appears to want to come across as a good example, despite her rebellious nature. However, when she gets mad or when she speaks to people of her own community, like her husband, she seems to feel more at ease to act like herself and show her true ancestry: “You ain't gone tell him till 1963?” (41).

Especially because the speech differences between these two women are so distinct in the source text, the same variety should be shown in its translation. Nevertheless, there is little diversity in Van Bronswijk's translation. I therefore chose to try and mark the differences more clearly. Minny and Aibileen have a similar background and live under similar circumstances and even though Minny was raised to speak correctly, the Afro-American dialect is still present when she speaks. Because Minny's dialect in Van Bronswijk's translation had already been toned down considerably, I chose not to alter this radically, the exception being that I made her dialect more evident whenever she gets upset. Instead of altering Minny's passages, I chose to enhance the amount of omission, simple wording and swallowed sounds in Aibileen's passages. Moreover, I translated the double negations of her speech into Dutch, which Van Bronswijk did not do and I transported her lack of subject-verb agreement into the translation: “En dan glimlach ze heel snel als ik even opkijk”. Finally, Skeeter, being a Caucasian girl, was given a more Standard English way of speaking. Much like Van Bronswijk and Stockett I chose not to let her have any specific linguistic characteristics as to further emphasise the difference of dialect between her and the other two women and to adhere to the author's intentions. Finally, to enhance the differences between Miss Skeeter and the Afro-American women, I chose to assign Miss Skeeter with more complex words than Aibileen and

Minnie. For instance, in the source text, Minnie mentions having been interviewed for her job by Miss Celia: “[...], the day after the interview, [...]” (40). Normally, the most natural Dutch translation of the word *interview* in this context would be *sollicitatiegesprek*; however, it seems unlikely that this is a word that Minnie would use and I replaced it with “[...], de dag na ze me heeft aangenomen, [...]” so the sentence would not sound too sophisticated for her point of view. When I was selecting the passages I took into consideration that they would be similar. Therefore, each of the fragments contain at least one conversation with a person the characters believe to be superior or important. In Minnie and Aibileen's case those persons are their employers. In Skeeter's case that is her mother, whom she appears to respect very much. This way I was able to more clearly demonstrate the differences of speech between the three women, as they were in more or less equal situations.

3.2 Other Translational Difficulties

Other than the translational difficulties that are formed by *The Help's* dialect, there are other difficulties that the translator may come across, such as culture specific elements. Examples of CSEs may be historical elements (such as Willem van Oranje in a Dutch text), geographical elements or socio-cultural elements, among a number of others (Grit 189). The passages I selected contain several of these CSEs and Van Bronswijk may not always have chosen the best option to solve the problems that these difficulties pose.

For example, in chapter five Skeeter mentions having attended Ole Miss, which is a popular nickname for the university of Mississippi. However, the nickname is not widely know outside of the United States and may therefore be unclear or confusing to Dutch readers, depending on the target group (Grit 190). There are several options to explain *Ole Miss* to the readers, such as preserving the original element and defining it, offering a key translation or applying one of Javier

Franco Aixelá's strategies; such as explaining the element inter- or extra textually. Van Bronswijk chose to apply a combination of Grit's strategies (194) and defined the element after stating the nickname: "Op Ole Miss, de universiteit van Mississippi [...]" (67). Aixelá also calls this an intertextual explanation (201). Although this is not an inadequate strategy, I believe that the repetition of *Miss* and *Mississippi* within the same sentence forms an obstacle for the readability of the text. Considering *Ole Miss* is mentioned a second time in the same chapter, it might be better and more fitting to first define "Ole Miss" and in the second instance to preserve the original nickname (Grit 190): "Op de universiteit van Mississippi [...]", "[...] mijn huiswerkpartner op Ole Miss, afgelopen lente".

Another example of a CSE that is featured in *The Help* is *The League* that Skeeter is a part of. There are a number of meanings that can be assigned to *league*, for example, there are a variety of sports leagues and Collins Cobuild Advanced Learner's Dictionary suggests that *league* signifies "a group of people, clubs or countries that have joined together for a particular purpose, or because they share a common interest" (814). In the novel's case this latter meaning is most likely what *league* refers to: an organisation of young women who come together to perform various types of volunteer work, otherwise known as a Junior League (Merriam-Webster). Hilly Holbrook is the chairwoman of Jackson's Junior League and their main event is to raise funds for the "Poor Starving Children of Africa" (Stockett 320). Such a phenomenon is classified as a public institutional element and perhaps not as well-known in the Netherlands which is the reason why it can become a translational difficulty (Grit 189). There are several strategies that can be applied in order to solve this problem, depending on the source text. As *The Help* is a literary novel, it is, according to Diederik Grit, not essential to capture the exact meaning of the CSE (190), but it is important to at least supply the readers with a replacement that approaches the meaning of the source text's original element. In the case of the *League* phenomenon, Van Bronswijk chose to preserve the element, thus

providing her readers with little information as to what *The League* signifies: “Maar vandaag heeft ze gedreigd om me uit de League te zetten” (67). Other possible translation strategies are to borrow the term from English or to define it, but the first option does not reveal the term's denotation nor the connotation and the second option might seem forced (Grit 192-3). A more suitable approach may then be to supply the reader with a key translation of the CSE: “Maar vandaag heeft ze gedreigd om me uit de vrijwilligersclub te gooien”.

Finally, another translational difficulty that can be encountered in *The Help* is one that is common when translating an English text into Dutch. It is a problem that is related to the language-pair of this translation (Nord 147) and one that is often influenced by the translator's interpretation. In English, there is one form of the second person singular pronoun, as opposed to two possible forms in Dutch. The English word *you* can refer to the Dutch *u* as well as *jij*. Often the translator needs to look at the source text's context to decide whether to use *u* or *jij*. For example, when a younger person is addressing their grandmother, the most logical decision may be to use *u*, while the grandmother in turn will address her grandchild with *jij*. In Minny's translated passage she directly addresses Miss Celia with *you* several times. Van Bronswijk chose to translate this with *u*: “Over een paar dagen, als u naar de winkel bent geweest [...]” (52). As Miss Celia is a wealthy white lady and Minny's employer, it is acceptable and most likely even preferable the let Minny address her with *u*. However, Skeeter's passages may have to be looked at differently. In chapter five she has a discussion with her mother that they have had several times and it is quite clear that Skeeter is starting to get irritated by the subject of having to find a husband. While she certainly cares for her mother, her annoyance can quite easily be interpreted: “Did I tell you?' Mother says. 'Fanny Peatrow got engaged.' 'Good for Fanny.' 'Not even a month after she got that teller job at the Farmer's Bank.' 'That's great, Mother.'” (55). Skeeter's manner of addressing her mother most likely also depends on the class and period these characters live in. For example, Skeeter's family is part

of a higher social class and this would make it probable that she treats her parents with deference. However, she does seem to have a rebellious side, especially because she takes initiative in writing a controversial book. So while Van Bronswijk chose to let Skeeter address her mother with *u*, I would prefer to use *jij*. Moreover, when I was deciding between *u* and *jij*, I had already translated the English *mama* into the Dutch *mama* and it appeared to me that *jij* would combine better with the use of the word *mama* in Dutch: “Mama? Voel je je niet goed?” instead of “Mama, voelt u zich niet goed?”.

4. Conclusion

In short, translating dialects remains difficult whether they are used extensively or not. While some believe that it may be best to render the translation in a standard variety of the target language, others believe that the best strategy is to find an equivalent target language dialect in order to allow the readers of the target text to have the same experience of the story as the readers of the source text. Van Bronswijk chose a translation strategy that mainly coincides with the standard variety translation. I chose to try and improve upon these strategies, because I believe she failed to allow her readers the same experience as Stockett's readers. Although I maintained some of Van Bronswijk's choices, such as swallowed sounds and intentional mistakes (“gestofzogen”), I also added new strategies in an attempt to create a, as formulated by Toury, more adequate translation of the novel (324). Although *The Help* stirred a lot of controversy for its use of the Afro-American dialect, the translation should not be affected by this. The translation should be an approximation of Stockett's intentions and her intentions were to create a novel based on her own memories and experiences. I tried to produce a translation that would approach the Afro-American dialect without becoming forced, while also attempting to generate a text that is easy to read and retains Stockett's general style.

5. References

- Aixelá, Javier Franco. *Cultuurspecifieke Elementen in Vertalingen*. Denken over Vertalen. Uitgeverij Vantilt: 2010. 197-211. Print
- Apeldoorn, Pot. *Prisma Stijlboek: Twijfelgevallen van het Nederlands: Handleiding voor Verzorgd Taalgebruik*. Utrecht: Het Spectrum, 1993. Print.
- Association of Black Women Historians*. Association of Black Women Historians, 2011. Web. 30 May 2012
- Bindervoet, Erik, and Henkes, Robert-Jan. "Extra-edietsiiiiie!" *Vertalië*. NRC, 11 May 2007. Web. 20 May 2012.
- Brenner, Gail. *Engels voor Dummies*. Pearson Education Benelux, 2003. Print.
- Chesterman, Andrew. "Vertaalstrategieën: een classificatie." *Denken over Vertalen*. Uitgeverij Vantilt: 2010. 153-172. Print.
- Grit, Diederik. "De Vertaling van Realia." *Denken over Vertalen*. Uitgeverij Vantilt: 2010. 189-196. Print
- "Eerste Zin van Kathryn Stocketts Een Keukenmeidenroman, Vertaald door Ineke van Bronswijk." *Atheneum Boekhandel*. Atheneum Boekhandel, 10 Sep. 2010. Web. 25 May 2012.
- Jeglum Bartusch, Dawn. "Speaking for the Help." *The Cresset*. Valparaiso University, mar. 2011. Web. 25 May 2012.
- Kaplan, Erin Aubry. "The Road More Traveled." *Ms. Magazine*. Ms. Magazine, 8 Feb. 2009. Web. 25 May 2012.
- Kathryn Stockett*. N.p., 2012. Web. 2 June 2012.
- Kelly, Pam. "'The Help' author addresses criticism in talk at Queen." *The Charlotte Observer*. The Charlotte Observer, 10 March 2010. Web. 4 June 2012.

- Lachlan Mackenzie, J. *Principles and Pitfalls of English Grammar*. Bussum: Uitgeverij Coutinho, 2007. Print.
- Merriam-Webster*. Merriam-Webster, Incorporated, 2012. Web. 3 June 2012.
- Nederlandse Taalunie*. Nederlandse Taalunie, 2012. Web. 19 May 2012.
- Nord, Christiane. "Tekstanalyse en de moeilijkheidsgraad van een vertaling." *Denken over Vertalen*. Uitgeverij Vantilt, 2010. 145-152. Print.
- Oxford Dictionaries*. Oxford University Press, 2012. Web. 8 June 2012.
- Penguin*. Penguin Group USA, 2012. Web. 17 June 2012.
- Respers France, Lisa. "Cover story: Is 'The Help' heroic or stereotyping?" *CNN Entertainment*. CNN, 10 Aug. 2011. Web. 25 May, 2012.
- Shmoop Editorial Team. *Shmoop*. Shmoop University Inc., 2012. Web. 2 June 2012.
- Sinclair, John. *Collins Cobuild Advanced Learner's Dictionary*. Glasgow: Harper Collins, 2003. Print.
- Smith, Zadie. *On Beauty*. London: Penguin Group, 2005. Print.
- . *Over Schoonheid*. Trans. Monique Eggermont. Amsterdam: Prometheus, 2005. Print.
- Stockett, Kathryn. *The Help*. London: Penguin Group, 2009. Print.
- . *Een keukenmeidenroman*. Trans. Ineke van Bronswijk. Amsterdam: Mistral, 2010. Print.
- Suddath, Claire. "Kathryn Stockett, Author of The Help." *Time Entertainment*. Time Inc., 11 Nov. 2009. Web. 25 May 2012.
- Travis, Trysh. "Is the Help Realistic? It Depends." *Black Past*. Humanities Washington, n.d. Web. 20 May 2012.
- Toury, Gideon. "De Aard en de Rol van Normen in Vertaling." *Denken over Vertalen*. Uitgeverij Vantilt: 2010. 321-331. Print
- Wade Gervin, Cari. "Mean Girls Burn Mississippi While Miss Skeeter Drives Herself in 'The

Help'." *Metro Pulse*. Scripps Interactive Newspapers Group, 17 Aug. 2011. Web. 24 May 2012.

Walker, Alice. *The Color Purple*. Florida: Rumsey & Harcourt, 2006.

---. *De Kleur Paars*. Trans. Irma van Dam. Haarlem: Reprise Literair, 2000. Print.

Van Dale Onlinewoordenboeken. Van Dale Uitgevers, 2011. Web. 8 June 2012.

Wu, Yi-Ping, and Chang, Yu-Ching. "Chinese Translation of Literary Black Dialect and Translation Strategy Reconsidered: The Case of Alice Walker's *The Color Purple*." *Translation Journal*. 12.1 (Jan. 2008): n. pag. Web. 20 May 2012

Wolfram, Walt. "The Grammar of Urban African American Vernacular English." *A Handbook of Varieties of English*. Berlin: Walter de Gruyter, 2004. *Google Books*. 321-340. Web. 18 May 2012.

6. Translated Product

6.1 Clarification of Footnotes

For the footnotes of my translation I consulted Andrew Chesterman's translation strategies to aid me in defining the problems I came across. Moreover, I used the abbreviation ST to indicate I am quoting the source text.

6.2 Translation (incl. footnotes)

Een Keukenmeidenroman

(Vertaling: Saskia Tempert)

Aibileen

Hoofdstuk 1

Augustus 1962

Mae Mobley werd geboren op een vroege zondagmorgen in augustus 1960. Een kerkbaby¹ zoals wij dat gewoonlijk noemen. Zorgen voor blanke baby's, dat is m'n werk, samen met 't koken en schoonmaken. Ik heb in mijn leven wel zeventien kinderen grootgebracht. Ik weet hoe ik die kinderen moet laten slapen, stoppen met huilen en op 't potje² moet laten gaan nog voordat hun mama's 's ochtends ook maar zijn opgestaan.

Maar ik heb nog nooit geen baby zo horen schreeuwen als Mae Mobley Leefolt. De eerste

1 Chesterman G2 – “A churchbaby we like to call it.” Since “zondagskindje” has a different connotation than churchbaby, I translated “churchbaby” into “kerkbaby”.

2 ST: “ go in the toilet bowl”.

dag dat ik daar binnen kom lig ze daar, vuurrode wangen en blèrend door een koliekaanval, vechtend tegen dat flesje alsof 't een rotte koolraap is. Mevrouw Leefolt kijk alsof ze doodsbang is voor d'r eigen kind. “Wat doe ik verkeerd? Waarom kan ik het niet stoppen?”

Het? Dat was mijn eerste aanwijzing: hier is iets niet pluis.

Dus, ik neem³ die roze, schreeuwende baby in mijn armen. Ik veer haar op mijn heup op en neer om de gassen in beweging te krijgen en 't duurde nog geeneens geen twee minuten voordat Kleine Meid stop met huilen en naar me begin te lachen, da's typisch Mae Mobley. Maar mevrouw Leefolt, zij raak de rest van de dag haar eigen baby niet meer aan. Ik zag⁴ genoeg vrouwen de baby blues krijgen nadat hun kleintjes geboren waren, ik denk dat 'k dacht dat 't dat was.

Laat me u eens wat zeggen over mevrouw Leefolt⁵: ze loop niet alleen de hele tijd met een zuur gezicht rond, ze is ook mager. Ze heb⁶ zulke spillebenen dat het lijkt alsof ze pas afgelopen week zijn aangegroeid. Drieëntwintig jaar oud en zo slungelig als een knul van veertien. Zelfs d'r haar is dun, bruin, doorzichtig, Ze probeer 't op te steken, maar dat maak 't alleen maar erger. D'r gezicht heb dezelfde vorm als dat rode duiveltje op die snoeptrommel met zuurtjes, met dat puntige kinnetje enzo. Haar hele lichaam heb zoveel scherpe knobbels en hoeken dat het in feite⁷ geen wonder is dat ze die baby niet kan kalmeren. Babies houden van vet. Ze vinden het fijn om hun gezicht in je oksel te begraven en te gaan slapen. Ze houden ook van grote, dikke benen. Dat weet ik gewoon.

Toen ze zo'n jaar oud was volgde Mae Mobley me overal naartoe. Zodra de klok vijf uur sloeg klampte ze zich aan mijn Dr. Scholl schoenen vast en liet ze zich over de vloer meeslepen,

3 Chesterman PR5 – I tried to make this paragraph more similar to colloquial speech and did this by changing the tense from simple past (ST) to simple present.

4 Chesterman G10 – Since the ST uses an intentional mistake, I decided to do the same in my translation. “I seen plenty a womens get the baby blues after they done birthing”

5 “Here's something about Miss Leefolt” It seems clear that Aibileen is directly addressing the readers. I wanted to make this just as clear in the translation. It is almost like Aibileen is sharing something personal with the readers.

6 ST: “Her legs is so spindly”

7 Chesterman G7 – I rearranged the structure of this sentence to make it sound more natural in Dutch. “Fact, her whole body be so full a sharp knobs and corners, it's no wonder she can't soothe that baby”

huilend of ik nooit niet meer terug zou komen. Mevrouw Leefolt keek me dan met half dichtgeknepen ogen aan alsof ik iets verkeerd had gedaan en trok dan die huilende baby los van m'n voeten. Tja, da's nou eenmaal een risico wat je loopt als je anderen je kinders laat opvoeden.

Mae Mobley is nu twee. Ze heb grote bruine ogen en honingkleurige krullen. Maar de kale plek op d'r achterhoofd verpest 't een beetje. Als ze niet lekker in d'r velletje zit krijg ze net zo'n rimpeltje tussen d'r wenkbrauwen als d'r mama. Ze lijken wel 'n beetje op mekaar, alleen is Mae Mobley juist heel mollig. Ze zal nooit geen schoonheidswedstrijd winnen⁸. Volgens mij zit 't mevrouw Leefolt dwars, maar Mae Mobley is me speciale kleintje⁹.

Hoofdstuk 2

Kleine Meid hangt de hele middag aan mijn benen zodat dat ik 'n paar keer bijna struikel. 't Hindert me niet. Mevrouw Leefolt heeft sinds vanochtend niet geen enkel woord tegen mij of Mae Mobley gezegd. De hele tijd is ze druk in de weer met de naaimachine op d'r slaapkamer. Ze probeert vast weer iets anders in huis te verbergen wat d'r niet aanstaat.

Na 'n poosje gaan Mae Mobley en ik naar de woonkamer. Ik moet een boel overhemden van meneer Leefolt strijken en daarna ga ik 'n stoofpotje¹⁰ maken. Ik heb de badkamers al gepoetst, 't beddengoed verschoond, de tapijten gestofzogen¹¹. Ik probeer altijd vroeg klaar te zijn, zodat ik en Kleine Meid nog even samen kunnen spelen.

Mevrouw Leefolt komt binnen en kijk toe hoe ik strijk. Dat doe ze soms. Frons en toekijken. En dan glimlach ze heel snel als ik even opkijk. Ze haal d'r hand door d'r haar, probeer 't voller te maken.

8 Chesterman S8 – “She ain't gone be no beauty queen”

9 ST: “but Mae Mobley my special baby”.

10 ST: “ I'm on get a pot roast going”.

11 I used an intentional mistake, because Aibileen also does this in the ST.

“Aibileen, ik heb een verrassing voor je.”

Ze glimlach nu breder. Ze laat geen tanden zien, 't is een grimas, de soort waar je voor op moet passen. “Meneer Leefolt en ik hebben besloten om voor jou je eigen toilet te bouwen.” Ze klapt in haar handen¹². “Hij staat buiten, in de garage.”

“Ja, mevrouw.” Waar denk ze dat 'k al deze tijd geweest ben?

“Dus van nu af aan, in plaats van het gastentoilet te gebruiken, kun je buiten je eigen gebruiken¹³. Lijkt dat je niet fijn?”

“Ja, mevrouw.” Ik ga door met strijken. De TV staat aan en m'n programma gaat zojuist¹⁴ beginnen. Toch blijf ze naar me staan kijken.

“Dus je gaat die buiten in de garage nu gebruiken, snap je dat?”

Ik kijk haar niet aan. Ik probeer niet om er geen probleem van te maken, maar ze heeft haar punt wel gemaakt.

“Pak maar een rol closetpapier en ga maar naar de garage om hem te gebruiken.”

“Mevrouw Leefolt, ik hoef op dit moment niet zo nodig.”

Mae Mobley wijs naar me vanuit de box, zegt, “Mae Mo sap?”

“K ga wat sap voor je pakken, kindje.” Zeg ik.

“Oh.” Mevrouw Leefolt lik d'r lippen een paar keer. “Maar als je wel moet ga je daar naartoe en gebruik je dat toilet, ik bedoel... alleen dat toilet, hoor je?”

Mevrouw Leefolt draag 'n boel make-up, een dikke laag, romig-uitziend spul. Die gelige make-up heeft zich ook over d'r lippen verspreid, zodat je bijna niet kunt zien dat ze een mond

12 Chesterman PR3 – I left out “and drop her chin at me”, because it seemed an unnecessary gesture.

13 Chesterman G6 – I rearranged the structure of the clause to improve its fluency in Dutch. ST: “you can use your own right out there”

14 Chesterman S8 – ST: “my program's fixing to start”. This is a dialect feature which I tried to translate into a similar manner.

heeft. Ik zeg wat ik weet wat ze wil horen¹⁵: “Ik gebruik van nu af aan m'n zwarte¹⁶ toilet. En dan ga ik 't witte toilet nog 'n keer goed poetsen¹⁷.”

“Nou er is geen haast bij, maar als het uitkomt graag vandaag.”

Maar aan de manier waarop ze daar staat, friemelend met d'r trouwring, zie ik dat ze bedoel dat ik het nu moet doen.

Ik zet 't strijkijzer heel langzaam neer, ik voel dat bittere zaadje groeien in mijn borst, degene die geplant is na Treelore overleed. Mijn gezicht begint te gloeien, mijn tong kriebelt. Ik weet niet wat ik tegen haar moet zeggen. Ik weet wel dat ik 't niet ga zeggen. En ik weet dat ze ook niet zeg wat ze wil zeggen en 't is raar wat er hier gebeurt, want niemand zeg niets en we slagen er nog steeds in om een gesprek met mekaar¹⁸ te hebben.

Mিনny

Hoofdstuk 3

Werken voor mevrouw Celia betekent dat ik mijn kinderen 's ochtends kan zien voor ze naar school gaan en 's avonds nog wat tijd voor mezelf heb. Ik heb sinds Kindra in 1957 werd geboren al geen dutje meer gedaan, maar met deze uren – acht tot drie – zou ik er elke dag eentje kunnen doen als ik daar zin in had. Omdat er geen bus is die helemaal naar mevrouw Celia rijdt, moet ik Leroy's auto nemen.

“Je kunt niet elke dag me¹⁹ auto nemen, mens, wat als ik een dagdienst krijg en ik moet -”

“Ze betaalt me elke vrijdag zeventig dollar contant, Leroy.”

15 ST: “I say what I know she want to hear”

16 ST: “I use my colored bathroom from now on”. I decided to translate “colored” into “zwarte” because I believe “gekleurde” (or “kleurling”) sounds old-fashioned and too much like a euphemism.

17 Chesterman PR1 – “And then I go on and Clorox the white bathroom again real good.”

18 ST: “to have us a conversation”

19 Leroy's dialect is quite marked. I tried to make this more obvious by using bad grammar.

“K kan ook gewoon Sugars fiets wel nemen.”

Op dinsdag, de dag na ze me heeft aangenomen, parkeer ik de auto ver van mevrouw Celia's huis, voorbij een bocht, zodat-ie uit het zicht staat. Ik loop snel over de stille straat en dan de oprit op. Er komen geen auto's voorbij.

“Ik ben er, mevrouw Celia.” Ik steek die eerste ochtend mijn hoofd in haar slaapkamer en daar zit ze, bovenop het dekbed met perfecte make-up op en in nauwsluitende vrijdagavond²⁰ kleding, ook al is het dinsdag. Ze leest de troep in *Hollywood's Digest*²¹ alsof 't de heilige Bijbel is.

“Goedemorgen, Minny! Wat fijn om je te zien,” zegt ze en ik vind het maar niks om te horen dat een blanke dame zo vriendelijk doet. Ik kijk de slaapkamer rond, neem in me op wat ik allemaal moet doen. De kamer is groot, met een crème-kleurig tapijt, een groot geel hemelbed en twee gele leunstoelen. En het is er netjes, met geen kleren op de grond²². De sprei ligt onder haar²³. De deken op de stoel is netjes opgevouwen. Maar ik waak, ik kijk. Ik voel het. Er klopt hier iets niet.

“Wanneer kunnen we beginnen met onze eerste kookles?” vraagt ze. “Kunnen we vandaag al starten?”

“Ik denk over een paar dagen, nadat u naar de winkel bent geweest en hebt gehaald wat we nodig hebben.”

Ze denkt hier even over na, zegt dan, “Misschien moet jij maar gaan, Minny, omdat jij weet wat we nodig hebben en zo.”

Ik kijk haar aan. De meeste blanke vrouwen doen liever hun eigen boodschappen. “Prima, dan doe ik dat morgenochtend.”

Mijn oog valt op een klein pluizig roze kleedje dat ze naast de badkamerdeur op het tapijt

20 Chesterman S9 - ST: “and her tight Friday-night clothes on even though it's Tuesday”

21 Chesterman S9 – I decided not to use any further explanation, because I think that “troep” already suggests that she is not reading literature.

22 Chesterman G10 – ST: “with no clothes on the floor”

23 Chesterman PR3 – ST: “The spread's made up underneath her. The blanket on the chair's folded nice”. I wanted to avoid repetition so I left out “opgevouwen” in the first sentence.

heeft gelegd. Een beetje schuin. Ik ben geen binnenhuisarchitect maar ik weet dat een roze kleedje niet bij een gele kamer past.

“Mevrouw Celia, voor ik aan de slag ga, moet ik iets weten. Wanneer precies wilt u Meneer Johnny over mij vertellen?”

Ze staart naar het tijdschrift op haar schoot. “Over een paar maanden, denk ik. Tegen die tijd moet ik wel weten hoe je moet koken en zo.”

“Met een paar, bedoel u twee?”

Ze bijt op haar gestifte lippen. “Ik dacht meer aan...vier.”

Pardon? Ik ga niet vier maanden ergens werken alsof ik een ontsnapte crimineel ben. “U gaat 't 'm niet vertellen tot 1963? Nee mevrouw, voor de kerst.”

Ze zucht “Oké. Maar vlak ervoor.”

Ik reken wat. “Dat zijn honderd en... zestien dagen dus. U gaat 't hem vertellen. Honderdzestien dagen vanaf vandaag.”

Ze fronst zorgelijk haar wenkbrauwen. Ik denk dat ze niet had verwacht dat een keukenmeid²⁴ zo goed in rekenen zou zijn. Uiteindelijk zegt ze, “Oké.”

Dan zeg ik tegen haar dat ze naar de woonkamer moet gaan, me hier mijn werk moet laten doen. Als ze weg is geef ik mijn ogen de kost²⁵ en bekijk ik hoe netjes de kamer eruitziet. Heel langzaam open ik haar kledingkast en net als ik had verwacht vallen er zo'n vijfenveertig dingen op mijn hoofd. Dan kijk ik onder het bed en vind ik genoeg vieze kleren om te durven wedden dat ze in geen maanden een was heeft gedraaid.

Elke la is een puinhoop. Elk verstopt hoekje zit vol met vuile kleren en opgerolde panty's. Ik vind vijftien dozen met nieuwe overhemden voor meneer Johnny, zodat hij er niet achter komt dat

24 Reference to the title of the book.

25 Chesterman S9 – I attempt to retain the trope. Although the tropes are not exactly similar, they are related and are both concerned with Minny looking around the room.

ze niet kan wassen en strijken. Als laatste til ik dat gekke roze kleedje op. Eronder, in de vloerbedekking, zit een grote, hardnekkige vlek met de kleur van roest. Ik huiver.

Die middag maken mevrouw Celia en ik een lijstje van wat we die week moeten koken en de volgende ochtend doe ik de boodschappen. Maar ik doe er twee keer zo lang over als²⁶ normaal, want ik moet helemaal naar de Jitney Jungle voor blanken in de stad in plaats van onze Piggly Wiggly bij mij in de buurt²⁷, omdat ik denk dat ze vast geen eten uit een supermarkt voor zwarten wil en ik kan 't haar niet kwalijk nemen dat ze geen aardappels met lelijke uitschieters wil of melk die bijna zuur is. Als ik op m'n werk kom ben ik al op ruzie voorbereid, dus heb ik alle redenen waarom ik zo laat ben gerepeteerd, maar mevrouw Celia zit net als een dag eerder op bed en ze glimlacht naar me alsof het er niet toe doet. Ze is weer helemaal opgetut, ook al gaat ze nergens heen. Vijf uur lang blijft ze daar zitten en leest ze haar tijdschriften. De enige keren dat ik haar op zie staan, is om een glas melk te halen of om naar de wc te gaan. Maar ik stel geen vragen. Ik ben slechts de hulp.

Nadat ik de keuken heb schoongemaakt ga ik naar de deftige woonkamer. In de deuropening blijf ik staan en kijk ik de grizzlybeer een tijdje strak aan. Hij is meer dan twee meter²⁸ groot en heeft z'n tanden ontbloot. Hij heeft enorme, lange heksenklauwen²⁹. Aan z'n voeten ligt een een jachtmes met een benen handvat. Ik kom wat dichterbij en zie dat z'n vacht pluist van het stof. Er zit een spinnenweb tussen z'n kaken.

Eerst ga ik dat stof met mijn bezem te lijf, maar het is dik en zit aan zijn vacht gekleefd. Het enige wat er gebeurt is dat het stof in het rond vliegt. Dus neem ik een stofdoek en probeer ik hem schoon te vegen, maar elke keer dat die ruwe haren mijn hand raken griezelt ik ervan. *Blanke* mensen. Ik bedoel, ik heb zo'n beetje alles schoongemaakt; van koelkasten tot achterwerken, maar

26 Intentional mistake, I used this even though the word “than” is not actually featured in the ST.

27 ST: “the colored Piggly Wiggly by me”.

28 Chesterman PR1 – I domesticated the grizzlybear's measurements. ST: “He's seven feet tall”.

29 Chesterman G3 – “witchy-looking” became “heksenklauwen”.

hoe komt die dame erbij dat ik weet hoe ik een achterlijke grizzlybeer schoon moet maken?

Ik haal de stofzuiger³⁰ erbij. Ik zuig het stof van hem af en ik ben best tevreden over het resultaat, uitgezonderd de kalende plekken waar ik iets te hard zoog.

Als ik klaar ben met de beer stof ik de deftige boeken af die niemand ooit leest, de knopen op het jasje van de zuiderlingen en het zilveren pistool. Op een tafeltje staat een gouden fotolijstje met een foto van mevrouw Celia en meneer Johnny voor het altaar en ik bekijk de foto van dichtbij om te zien wat voor soort man hij is. Ik hoop dat hij dik en klein is, voor het geval ik weg moet rennen, maar hij is juist het tegenovergestelde. Hij is sterk, groot en stevig. En hij is ook geen onbekende voor me. Allemachtig. Hij was degene die een tijd verkering had met mevrouw Hilly toen ik net voor mevrouw Walters werkte. Ik heb hem nooit ontmoet, maar ik zag hem vaak genoeg om 't zeker te weten. Ik ril en word er bang van. Want dat zegt al meer over die man dan wat dan ook.

Miss Skeeter

Hoofdstuk 5.

Ik scheur over de grindweg naar huis in mijn mama's Cadillac. Patsy Cline kan door alle steentjes die tegen de zijkant van de auto tikken zelfs niet meer gehoord worden op de radio. Moeder zou woest zijn, maar ik rijd alleen maar harder. Ik moet constant denken aan³¹ wat Hilly vandaag tegen me zei tijdens het bridgen³².

Hilly en Elizabeth en ik zijn al sinds de lagere school³³ beste vriendinnen. Mijn favoriete

30 Chesterman PR1 – I naturalised “Hoover”, the make of the vacuum cleaner, because I did not think using “Hoover” would make it clear to the readers that it is a vacuum cleaner.

31 Chesterman S2 – ST: “I can't stop thinking about”

32 Chesterman G3 – I turned the noun “bridge club” into a verb, because I thought it would sound more natural.

33 Chesterman PR1 – I naturalised the name “Power Elementary” to avoid any confusion that the word “elementary” might cause.

foto is een kiekje³⁴ van ons drieën, genomen tijdens het eerste jaar van de middelbare school³⁵: we zitten op de football tribune, dicht tegen elkaar aan gedrukt, schouder aan schouder. Maar wat de foto zo leuk maakt is dat de tribune verder volledig leeg is om ons heen. We zaten zo dicht tegen elkaar aan omdat we zo hecht waren.

Op de universiteit van Mississippi waren Hilly en ik twee jaar lang kamergenootjes, totdat zij ging trouwen en ik achterbleef om mijn studie af te maken. In het Chi Omega-huis rolde ik elke avond dertien krulspelden in haar haar. Maar vandaag heeft ze gedreigd om me uit de vrijwilligersclub te gooien. Niet dat ik de club nou zo belangrijk vind, maar ik was gekwetst over het gemak waarmee mijn vriendin me zou kunnen laten vallen.

Ik draai de laan op die naar Longleaf leidt, de katoenplantage van mijn familie. Het grind verandert in fijn, geel stof en ik ga langzamer rijden voordat moeder ziet hoe snel ik ga. Ik stop bij het huis en stap uit. Moeder zit in een schommelstoel op de veranda.

“Kom zitten, schat,” zegt ze en ze gebaart naar de schommelstoel die naast haar staat.

“Pascagoula heeft zojuist de vloeren in de was gezet. Laat ze maar even drogen.”

“Goed, mama.” Ik geef een kus op haar gepoederde wang. Maar ik ga niet zitten. Ik leun op de balustrade en kijk naar de drie met mos begroeide eikenbomen in de voortuin. Hoewel het maar vijf minuten rijden is naar de stad, zien veel mensen dit als het platteland. Rondom onze tuin ligt vierduizend hectare³⁶ aan katoenvelden, waarvan de planten groen en sterk zijn en zo hoog dat ze tot mijn middel reiken. Een paar kleurlingen zitten een eind verderop in een schuurtje, starend naar de zinderende³⁷ hitte. Iedereen wacht op hetzelfde: het opengaan van de katoenbollen.

34 Chesterman PR2 – ST: “My favorite photograph is of the three of us sitting in the football stands in junior high”.

35 Chesterman PR1 – I domesticated “Junior High” and used “eerste jaar van de middelbare school” because it represents a similar age of the girls.

36 Chesterman PR1 – I decided to convert “ten thousand acres” because I wanted to make the measurements clear to the Dutch readers. Instead of American measurements I used European measurements.

37 Chesterman S7 – “staring into the heat”. I added “zinderende” not only to emphasise the heat, but also because it sounded more natural to me to stare into the “zinderende hitte” rather than “hitte”

Ik denk aan hoe de dingen tussen Hilly en mij verandert zijn sinds ik terugkwam van school. Maar wie is er veranderd³⁸, zij of ik?

“Heb ik het je al verteld?” zegt Moeder. “Fanny Peatrow heeft zich verloofd.”

“Leuk voor Fanny.”

“Nog geen maand nadat ze als kasbediende is begonnen bij de Farmers Bank.”

“Heel fijn, moeder.”

“*Weet ik,*” zegt ze, en als ik me omdraai kan ik het gloeilampje boven haar hoofd bijna zien.

“Waarom ga jij niet naar de bank om te solliciteren als kasbediende?”

“Ik wil geen kasbediende worden, mama.”

Moeder zucht en kijkt afkeurend naar de spaniël, Shelby, die zijn edele delen likt. Ik werp een blik op de voordeur en voel de drang om toch de vloeren te verpesten. We hebben dit gesprek al zó vaak gehad.

“Vier jaar lang gaat mijn dochter studeren en waar komt ze mee thuis?” vraagt ze.

“Een diploma?”

“Een mooi velletje³⁹ papier,” zegt moeder.

“Ik heb het je toch al verteld: ik heb niemand ontmoet waar ik mee wilde trouwen,” zeg ik.

Moeder staat op uit haar stoel en komt zo dichtbij staan dat ik haar gladde en mooie gezicht kan zien. Ze draagt een marineblauwe japon die nauw om haar slanke figuur sluit. Zoals gewoonlijk heeft ze haar lippen heel nauwkeurig gestift, maar als ze in het licht van de felle middagzon stapt zie ik vlekken op de voorkant van haar japon, donker en opgedroogd. Ik knijp mijn ogen een beetje dicht en probeer te zien of de vlekken er echt zitten.

“Mama? Voel je je niet goed?⁴⁰”

38 Chesterman G3 – ST: But who is the different person, her or me?”. I translated “the different person” into a verb, because I thought this would benefit the fluency of the translation.

39 ST: “A nice piece of paper”. Van Bronswijk used “stukje papier” and I did not agree with this. I think “velletje” sounds more natural in Dutch.

“Als je nou alleen een beetje initiatief toonde, Eugenia –”

“Je jurk zit onder de vlekken.”

Moeder slaat haar armen over elkaar. “Hoor eens, ik heb met de moeder van Fanny gesproken en ze zei dat Fanny zo ongeveer kon zwemmen in het aanbod⁴¹ toen ze die baan eenmaal had.”

Ik laat de jurk voor wat hij is. Ik zal moeder nooit kunnen vertellen dat ik schrijfster wil worden. Dat zou ze alleen maar opvatten als nog een eigenaardigheid die mij van de getrouwde meisjes onderscheidt. En ik kan haar ook niet vertellen over Charles Gray, mijn studiepartner wiskunde op Ole Miss, afgelopen lente. Dat hij op een avond tijdens het laatste jaar dronken was en me kuste en me daarna zo hard in mijn hand kneep dat het pijn had moeten doen, maar dat deed het niet, het voelde helemaal fantastisch zoals hij mij vasthield en me in mijn ogen keek. En toen trouwde hij met kabouter⁴² Jenny Sprig.

Wat ik moest doen was een appartementje vinden in de stad, in een gebouw waar normale, vrijgezelle meisjes woonden, ouwe vrijsters, secretaresses, onderwijzeressen. Maar die ene keer dat ik had geopperd om mijn spaarrekening daarvoor aan te spreken had moeder gehuild – échte tranen.

“Daar is dat⁴³ geld niet voor, Eugenia. Om in een of andere flat te gaan wonen, met vieze etensluchtjes en pantykousen die voor de ramen hangen te drogen. En als het geld op is, wat dan? Waar zou je van leven?” En toen had ze een koud washandje⁴⁴ op haar voorhoofd gelegd en was ze voor de rest van de dag naar bed gegaan.

40 Chesterman S2 – ST: “Mama, do you feel bad?”

41 Chesterman S9 – I tried to retain the metaphor of the ST.

42 Chesterman S8 – ST: “five-foot Jenny Sprigs” suggests the girl is short. I decided to use “kabouter” because of my own interpretation of Skeeter’s (envious) feelings towards this girl and the connotation of the word.

43 Chesterman G8 – “That’s not what the money is for”. I wanted to avoid making “daar is het geld niet voor” sound ambiguous, so I used “dat” instead of “het”.

44 ST: “a cold cloth”.

7. Source Text

The Help

Kathryn Stockett

Aibileen

Chapter 1

August 1962

Mae Mobley was born on a early Sunday morning in August, 1960. A church baby we like to call it. Taking care a white babies, that's what I do, along with all the cooking and the cleaning. I done raised seventeen kids in my lifetime. I know how to get them babies to sleep, stop crying, and go in the toilet bowl before they mamas even get out a bed in the morning.

But I ain't never seen a baby yell like Mae Mobley Leefolt. First day I walk in the door, there she be, red-hot and hollering with the colic, fighting that bottle like it's a rotten turnip. Miss Leefolt, she look terrified a her own child. "What am I doing wrong? Why can't I stop it?"

It? That was my first hint: something is wrong with this situation.

So I took that pink, screaming baby in my arms. Bounced her on my hip to get the gas moving and it didn't take two minutes fore Baby Girl stopped her crying, got to smiling up at me like she do. But Miss Leefolt, she don't pick up her own baby for the rest a the day. I seen plenty a

womens get the baby blues after they done birthing. I reckon I thought that's what it was.

Here's something about Miss Leefolt: she not just frowning all the time, she skinny. Her legs is so spindly, she look like she done growed em last week. Twenty-three years old, and she lanky as a fourteen-year old boy. Even her hair is thin, brown, see-through. She try to tease it up, but it only make it look thinner. Her face be the same shape as that red devil on the redhot candy box, pointy chin and all. Fact, her whole body be so full a sharp knobs and corners, it's no wonder she can't soothe that baby. Babies like fat. Like to bury they face up in your armpit and go to sleep. They like big fat legs too. That I know.

By the time she a year old, Mae Mobley following me around everywhere I go. Five o'clock would come round and she'd be hanging on my Dr. Scholl shoe, dragging over the floor, crying like I weren't never coming back. Miss Leefolt, she'd narrow up her eyes at me like I done something wrong, unhitch that crying baby off my foot. I reckon that's the risk you run, letting somebody else raise you chilluns.

Mae Mobley two years old now. She got big brown eyes and honey-color curls. But the bald spot in the back of her hair kind a throw things off. She get the same wrinkle between her eyebrows when she worried, like her mama. They kind a favor except Mae Mobley so fat. She ain't gone be no beauty queen. I think it bother Miss Leefolt, but Mae Mobley my special baby.

Chapter 2

Baby Girl hug on my legs all afternoon to where I bout fall over a few times. I don't mind. Miss Leefolt ain't said nothing to me or Mae Mobley since this morning. Been working so busy on that sewing machine in her bedroom. Trying to cover up something else she don't like the look of in the house.

After while me and Mae Mobley go in the regular living room. I got a load a Mister Leefolt's shirts to iron and after this I'm on get a pot roast going. I cleaned the bathrooms already, got the sheets changed, the rugs vacuumed. I always try to finish up early so me and Baby Girl can set together and play.

Miss Leefolt come in and watch me ironing. She do that sometimes. Frown and look. Then she smile real quick when I glance up. Pat up the back a her hair, trying to make it puffy.

“Aibileen, I have a surprise for you.”

She smiling big now. She don't have no teeth showing, just a lip smile, kind you got to watch. “Mister Leefolt and I have decided to build you your very own bathroom.” She clap her hands together, drop her chin at me. “It's right out there in the garage.”

“Yes, ma'am.” Where she think I been all this time?

“So, from now on, instead of using the guest bathroom, you can use your own right out there. Won't that be nice?”

“Yes, ma'am.” I keep ironing. Tee-vee's on and my program's fixing to start. She keep standing there looking at me though.

“So you'll use that one out in the garage now, you understand?”

I don't look at her. I'm not trying to make no trouble, but she done made her point.

“Don't you want to get some tissue and go on out there and use it?”

“Miss Leefolt, I don't really have to go right this second.”

Mae Mobley point at me from the playpen, say, “Mae Mo juice?”

“I get you some juice, baby.” I say.

“Oh.” Miss Leefolt lick her lips a few times. “But when you do, you'll go on back there and use that one nwo, I mean...only that one, right?”

Miss Leefolt wear a lot a makeup, creamy-looking stuff, thick. That yellowish makeup's

spread across her lips too, so you can barely tell she even got a mouth. I say what I know she want to hear: “I use my colored bathroom from now on. And then I go on and Clorox the white bathroom again real good.”

“Well, there's no hurry. Anytime today would be fine.”

But by the way she standing there fiddling with her wedding ring, she really mean for me to do it right now.

I put the iron down real slow, feel that bitter seed grow in my chest, the one planted after Treelore died. My face goes hot, my tongue twitchy. I don't know what to say to her. All I know is, I ain't saying it. And I know she ain't saying what she want a say either and it's a strange thing happening here cause nobody saying nothing and we still managing to have us a conversation.

Minnie

Chapter 3

Working for Miss Celia, I'll get to see my kids off to Spann Elementary in the morning and still get home in the evening with time to myself. I haven't had a nap since Kindra was born in 1957, but with these hours – eight to three – I could have one every day if that was my idea of a fine time. Since no bus goes all the way out to Miss Celia's, I have to take Leroy's car.

“You ain't taking my car every day, woman, what if I get the day shift and need to – ”

“She paying me seventy dollars cash every Friday, Leroy.”

“Maybe I take Sugar's bike.”

On Tuesday, the day after the interview, I park the car down the street from Miss Celia's house, around a curve so you can't see it. I walk fast on the empty road and up the drive. No other cars come by.

"I'm here, Miss Celia." I stick my head in her bedroom that first morning and there she is, propped up on the covers with her makeup perfect and her tight Friday-night clothes on even though it's Tuesday, reading the trash in the *Hollywood Digest* like it's the Holy Bible.

"Good morning, Minny! It's real good to see you," she says, and I bristle, hearing a white lady being so friendly.

I look around the bedroom, sizing up the job. It's big, with cream-colored carpet, a yellow king canopy bed, two fat yellow chairs. And it's neat, with no clothes on the floor. The spread's made up underneath her. The blanket on the chair's folded nice. But I watch, I look. I can feel it. Something's wrong.

"When can we get to our first cooking lesson?" she asks. "Can we start today?"

"I reckon in a few days, after you go to the store and pick up what we need."

She thinks about this a second, says, "Maybe you ought to go, Minny, since you know what to buy and all."

I look at her. Most white women like to do their own shopping. "Alright, I go in the morning, then."

I spot the small pink shag rug she's put on top of the carpet next to the bathroom door. Kind of catty-cornered. I'm no decorator, but I know a pink rug doesn't match a yellow room.

"Miss Celia, fore I get going here, I need to know. Exactly when you planning on telling Mister Johnny bout me?"

She eyes the magazine in her lap. "In a few months, I reckon. I ought to know how to cook and stuff by then."

"By a few, is you meaning two?"

She bites her lipstick lips. "I was thinking more like...four."

Say what? I'm not working four months like an escaped criminal. "You ain't gone tell him

till 1963? No ma'am, *before* Christmas.”

She sighs. “Alright. But right before.”

I do some figuring. “That's a hundred and...sixteen days then. You gone tell him. A hundred and sixteen days from now.”

She gives me a worried frown. I guess she didn't expect the maid to be so good at math. Finally she says, “Okay.”

Then I tell her she need to go on in the living room, let me do my work in here. When she's gone, I eyeball the room, at how neat it all looks. Real slow, I open her closet and just like I thought, forty-five things fall down on my head. Then I look under the bed and find enough dirty clothes to where I bet she's hasn't washed in months.

Every drawer is a wreck, every hidden cranny full of dirty clothes and wadded-up stockings. I find fifteen boxes of new shirts for Mister Johnny so he won't know she can't wash and iron. Finally, I lift up that funny-looking pink shag rug. Underneath, there's a big, deep stain the colour of rust. I shudder.

That afternoon, Miss Celia and I make a list of what to cook that week, and the next morning I do the grocery shopping. But it takes me twice as long because I have to drive all the way to the white Jitney Jungle in town instead of the colored Piggly Wiggly by me since I figure she won't eat food from a colored grocery store and I reckon I don't blame her, with the potatoes having inch-long eyes and the milk almost sour. When I get to work, I'm ready to fight with her over all the reasons I'm late, but there Miss Celia is on the bed like before, smiling like it doesn't matter. All dressed up and going nowhere. For five hours she sits there, reading the magazines. The only time I see her get up is for a glass of milk or to pee. But I don't ask. I'm just the maid.

After I clean the kitchen, I go in the formal living room. I stop in the doorway and give that

grizzly bear a good long stare. He's seven feet tall and baring his teeth. His claws are long, curled, witchy-looking. At his feet lays a bone-handled hunting knife. I get close and see his fur's nappy with dust. There's a cobweb between his jaws.

First, I swat at the dust with my broom, but it's thick, matted up in his fur. All this does is move the dust around. So I take a cloth and try and wipe him down, but I sqwuawk every time that wiry hair touches my hand. *White* people. I mean, I have cleaned everything from refrigerators to rear ends but what makes that lady think I know how to clean a damn grizzly bear?

I go get the Hoover. I suck the dirt off and except for a few spots where I sucked too hard and thinned him, I think it worked out pretty good.

After I'm done with the bear, I dust the fancy books nobody reads, the Confederate coat buttons, the silver pistol. On a table is a gold picture frame of Miss Celia and Mister Jonny at the altar and I look close to see what kind of man he is. I'm hoping he's fat and short-legged in case it comes to running, but he's not anywhere close. He's strong, tall, thick. And he's no stranger either. Lord. He's the one who went steady with Miss Hilly all those years when I first worked for Miss Walters. I never met him, but I saw him enough times to be sure. I shiver, my fears tripling. Because that alone says more about that man than anything.

Miss Skeeter

Chapter 5

I drive my mama's Cadillac fast on the gravel road, headed home. Patsy Cline can't even be heard on the radio anymore, for all the rocks banging the side of the car. Mother would be furious, but I just drive faster. I can't stop thinking about what Hilly said to me today at bridge club.

Hilly and Elizabeth and I have been best friends since Power Elementary. My favorite

photograph is of the three of us sitting in the football stands in junior high, all jammed together, shoulder to shoulder. What makes the picture, though, is that the stands are completely empty around us. We sat close because we were close.

At Ole Miss, Hilly and I roomed together for two years before she left to get married and I stayed on to graduate. I rolled thirteen curlers in her hair every night at the Chi Omega house. But today, she threatened to throw me out of the League. Not that I care so much about the League, but I was hurt how easily my friend would be willing to cast me aside.

I turn up the lane that leads to Longleaf, my family's cotton plantation. The gravel quiets to smooth, yellow dust and I slow down before Mother sees how fast I'm driving. I pull up to the house and get out. Mother is rocking on the front porch.

"Come sit, darling," she says, waving me toward a rocking chair beside her. "Pascagoula's just waxed the floors. Let them dry awhile."

"Alright Mama." I kiss her powdery cheek. But I don't sit. I lean on the porch railing, look out on the three mossy oak trees in the front yard. Even though it's only five minutes outside of town, most people consider this the country out here. Surrounding our yard lie ten thousand acres of Daddy's cotton fields, the plants green and strong, tall as my waist. A few colored men sit under a distant shed, staring into the heat. Everyone is waiting for the same things, for the cotton bolls to open.

I think about how things are different between Hilly and me, since I came home from school. But who is the different person, her or me?

"Did I tell you?" Mother says. "Fanny Peatrow got engaged."

"Good for Fanny."

"Not even a month after she got that teller job at the Farmer's Bank."

"That's great, Mother."

"I know," she says, and I turn to see one of those lightbulb-popping looks of hers. "Why don't you go down to the bank and apply for a teller job?"

"I don't want to be a bank teller, Mama."

Mother sighs, narrows her eyes at the spaniel, Shelby, licking his nether parts. I eye the front door, tempted to ruin the clean floors anyway. We've had this conversation so many times.

"Four years my daughter goes off to college and what does she come home with?" she asks.

"A diploma?"

"A pretty piece of paper," Mother says.

"I told you. I didn't meet anybody I wanted to marry," I say.

Mother rises from her chair, comes close so I'll look her in her smooth, pretty face. She's wearing a navy blue dress, narrow along her slim bones. As usual her lipstick is just so, but when she steps into the bright afternoon sun, I see dark stains, deep and dried, on the front of her clothes. I squint my eyes, trying to see if the stains are really there. "Mama? Are you feeling bad?"

"If you'd just show a little gumption, Eugenia –"

"Your dress is all dirty on the front."

Mother crosses her arms. "Now, I talked to Fanny's mother and she said Fanny was practically swimming in opportunities once she got that job."

I drop the dress issue. I'll never be able to tell Mother I want to be a writer. She'll only turn it into yet another thing that separates me from the married girls. Nor can I tell her about Charles Gray, my math and study partner last spring, at Ole Miss. How he'd gotten drunk senior year and kissed me and then squeezed my hand so hard it should've hurt but it didn't, it felt wonderful the way he was holding me and looking into my eyes. And then he married five-foot Jenny Sprig.

What I needed to do was find an apartment in town, the kind of building where single, plain girls lived, spinsters, secretaries, teachers. But the one time I had mentioned using money from my

trust fund, Mother had cried – real tears. “That is not what the money's for, Eugenia. To live in some rooming house with strange cooking smells and stockings hanging out the window. And when the money runs out, what then? What will you live on?” Then she'd draped a cold cloth on her head and gone to bed for the day.

8. Original Translation

Een Keukenmeidenroman

Translation by Ineke Van Bronswijk.

Aibileen

Hoofdstuk 1

Augustus 1962

Mae Mobley is geboren op 'n vroege zondagochtend in augustus, in 1960. Een kerkbaby noemen wij zo'n kind. 't Verzorgen van blanke kinderen, dat doe ik voor de kost, en ik kook 't eten en ik maak schoon. Tot nu toe heb ik zeventien kinderen grootgebracht. Ik weet hoe je kleintjes in slaap sust; ik zorg dat ze ophouden met huilen en naar de wc gaan voordat hun mama's 's ochtends zelfs zijn opgestaan.

Maar ik heb nog nooit een kind meegemaakt als Mae Mobley Leefolt. De eerste dag dat ik er over de vloer kwam, had ze net een aanval van koliek – d'r smoeltje was roodgloeiend, ze krijste de longer uit d'r lijf en ze vocht tegen 't flesje alsof 't een rotte knol was. Miss Leefolt was als de dood voor d'r eigen kind. 'Wat doe ik verkeerd? Waarom krijg ik het niet stil?'

'Het?' Dat was m'n eerste hint: er klopt hier iets niet.

Nou, ik nam die huilende, roze baby in m'n armen, wipte haar op en neer op m'n heup om de

gassen los te maken en 't duurde nog geeneens twee minuten of Baby Girl hield op met huilen; ze keek glimlachend naar me omhoog. Maar miss Leefolt, nou, die heeft d'r baby de rest van de dag niet meer aangeraakt. Ik heb heel wat vrouwen gezien die na de bevalling in de put zaten.

Waarschijnlijk was dat 't, dacht ik bij m'n eigen.

Effe iets over miss Leefolt: niet alleen heeft ze de hele dag een gezicht als een oorwurm, ze is ook veel over been. Ze heeft de benen van een sprinkhaan. Drieëntwintig jaar oud en zo mager als een jongen van veertien. Zelfs d'r haar is dun en bruin, je kijkt er dwars doorheen. Ze probeert 't op te steken, maar daardoor lijkt 't nog dunner. Haar gezicht heeft dezelfde vorm als de kop van de rode duivel op 't doosje met van die rode zuurtjes, compleet met de puntige kin. Wat zeg ik, haar hele lichaam is een en al scherpe punten en hoeken. Geen wonder dat ze die baby niet stil kan krijgen. Baby's houden van dik. Ze vinden 't lekker om hun gezicht in je oksel te begraven en dan in slaap te vallen. Ze houden ook van lekker dikke benen. Dat weet ik.

Tegen de tijd dat ze een jaar oud was, liep Mae Mobley overal achter me aan. Als 't vijf uur was, hing ze aan m'n schoen, liet ze zich over vloer slepen en huilde ze alsof ik nooit meer terug zou komen. Miss Leefolt keek me altijd met van die half dichtgeknepen ogen aan, alsof ik iets verkeerd had gedaan, en dan trok ze de huilende baby weg van m'n voet. Dat risico loop je nu eenmaal als je je kinderen door een ander groot laat brengen.

Mae Mobley is nu twee. Ze heeft grote bruine ogen en honingblonde krullen. Maar de kale plek op d'r achterhoofd verpest alles. Als ze zich zorgen maakt, krijgt ze net zo'n rimpel tussen haar wenkbrauwen als d'r moeder. Ze lijken wel een beetje op mekaar, alleen is Mae Mobley juist heel dik. Ze wordt zeker geen schoonheidskoningin. Volgens mij heeft miss Leefolt het er moeilijk mee, maar Mae Mobley is mijn speciale kleintje.

Baby Girl hangt al de hele middag aan m'n benen, zodat ik een paar keer bijna struikel. Ik vind 't niet erg. Miss Leefolt heeft als sinds vanochtend niks meer tegen mij of Mae Mobley gezegd. Ze zit al uren achter d'r naaimachine in de slaapkamer. Ze zal wel proberen om iets anders in huis wat d'r niet bevalt te bedekken.

Na een tijdje gaan Mae Mobley en ik naar de zitkamer. Ik moet een stapel overhemden van mister Leefolt strijken en daarna ga ik koken. Ik heb de wc's al schoongemaakt, de bedden verschoond en de kleden gezogen. Ik probeer altijd vroeg klaar te zijn, zodat ik nog even met Baby Girl kan spelen.

Miss Leefolt komt binnen en blijft naar me staan kijken. Dat doet ze soms. Fronsen en kijken. Dan glimlacht ze heel snel als ik m'n hoofd optil. Ze gaat met een hand door d'r haar, probeert 't bol te maken.

'Aibileen, ik heb een verrassing voor je.'

Ze glimlacht nu breed, maar zonder dat je tanden ziet, alleen met d'r lippen, en dan weet ik dat ik op moet passen. 'Mister Leefolt en ik hebben besloten je eigen toilet voor je te laten aanleggen, special voor jou alleen.' Ze klapt in d'r handen. 'Het is in de garage.'

'Ja, mevrouw.' Waar denkt ze dat ik al die tijd ben geweest?

'Dus van nu af aan hoef je niet langer het gastentoilet te gebruiken, maar kun je naar je eigen wc. Lijkt je dat niet fijn?'

'Ja, mevrouw.' Ik ga gewoon door met strijken. De teevee staat aan en m'n programma gaat zo beginnen. Ze blijft daar maar staan.

'Dus van nu af aan ga je naar het toilet in de garage, begrepen?'

Ik kijk haar niet aan. Ik probeer niet moeilijk te doen, maar ze heeft het nu echt wel duidelijk gemaakt.

'Neem maar een rol wc-papier, dan kun je het nu meteen gebruiken.'

'Miss Leefolt, ik hoef op dit moment niet.'

Mae Mobley wijst naar me vanuit de box, zegt: 'Mae Mo sap?'

'Ik haal sap voor je, schatje,' zeg ik.

'O.' Miss Leefolt likt een paar keer over d'r lippen. 'Maar als je wel moet, dan ga je naar de garage en gebruikt je dat toilet. Je gebruikt alleen nog maar dat toilet, hoor je?'

Miss Leefolt is heel zwaar opgemaakt, met een dikke laag romig spul. Ze heeft dat gelige goedje ook op d'r lippen gesmeerd, zodat je bijna niet meer kunt zien dat ze een mond heeft.

Ik zeg wat ze wil horen: 'Van nu af aan gebruik ik m'n eigen toilet speciaal voor zwarten. En daarna ga ik uw toilet nog eens extra goed schoonmaken met Glorix.'

'Er is geen haast bij, hoor. Als je het maar wel vandaag doet.'

Maar aan de manier waarop ze aan d'r trouwring frunnikt weet ik dat ze eigenlijk bedoelt dat ik 't nu meteen moet doen.

Ik zet de strijkbout heel langzaam neer, voel dat bittere zaadje groeien in m'n borst, 't zaadje dat er is geplant toen Treelore doodging. M'n gezicht begint te gloeien en m'n tong wordt onrustig. Ik weet niet wat ik tegen d'r moet zeggen. Ik weet alleen dat ik 't niet ga zeggen. En ik weet dat zij ook niet zegt wat ze wil zeggen en het wordt een heel erg rare situatie, want niemand zegt iets en toch hebben we een heel gesprek met elkaar.

Mিনny

Hoofdstuk 3

Nu ik voor miss Celia ga werken, kan ik m'n kinderen 's ochtends naar school brengen, en als ik 's middags thuiskom heb ik zelfs tijd voor mezelf. Ik heb als sinds Kindra's geboorte in 1957 geen

middagdutje meer gedaan, maar met deze uren – van acht tot drie – zou ik elke dag kunnen gaan liggen als ik daar zin in heb. Omdat er geen bus helemaal tot aan miss Celia's huis gaat, moet ik Leroys auto nemen.

'Jij neemt niet elke dag mijn auto, mens. Als ik de dagdienst draai, moet ik –'

'Ze betaalt me elke vrijdag zeventig dollar contant, Leroy.'

'Misschien moet ik dan Sugars fiets nemen.'

Op dinsdag, de dag na m'n eerste gesprek, parkeer ik de auto na een bocht in de weg, zodat je 'm niet kunt zien vanuit miss Celia's huis. Ik loop snel over de lege weg en dan over de oprijlaan. Er komen geen andere auto's langs.

'Ik ben er, miss Celia.' Ik steek m'n hoofd naar binnen in haar slaapkamer, en daar ligt ze, tegen een stapel kussens, zwaar opgemaakt, uitgedost alsof het vrijdagavond is en ze naar de dancing gaat, ook al is het dinsdagochtend. Ze leest dat roddelblad *Hollywood Digest* alsof 't de heilige Bijbel is.

'Goeiemorgen, Minny! Ik ben zo blij dat je er bent,' zegt ze, en ik krijg de kriebels omdat een blanke mevrouw zo overdreven vriendelijk is.

Ik kijk om me heen in die slaapkamer om 't werk in te schatten. Het is een grote kamer, met roomkleurige vloerbedekking, een enorm geel hemelbed, en twee gele leunstoelen. Het bed is keurig opgemaakt, met de sprei erover. De deken ligt netjes opgevouwen op een stoel. Maar ik kijk om me heen en ik kan 't gewoon voelen. Er klopt iets niet.

'Wanneer kan ik mijn eerste kookles krijgen?' vraagt ze. 'Kunnen we vandaag beginnen?'

'Over een paar dagen, als u naar de winkel bent geweest en alles heeft gekocht wat we nodig hebben.'

Daar denkt ze even over na, zegt dan: 'Misschien kun jij beter gaan, Minny, want jij weet wat er gekocht moet worden en zo.'

Ik kijk haar aan. De meeste blanke mevrouwen willen hun eigen boodschappen doen. 'Goed, dat doe ik dan morgen.'

Mijn oog valt op een hoogpolig roze kleedje dat ze naast de badkamerdeur op de vloerbedekking heeft gelegd, een beetje schuin. Ik ben geen binnenhuisarchitect, maar ik weet wel dat een roze kleedje niet in een gele kamer past.

'Miss Celia, voordat ik aan de slag ga, wil ik graag iets vragen. Wanneer wilt u mister Johnny vertellen dat ik er ben?'

Ze staart naar 't tijdschrift op d'r schoot. 'Over een paar maanden, denk ik. Tegen die tijd moet ik toch koken hebben geleerd.'

'U zegt een paar. Bedoelt u dan twee?'

Ze bijt op haar lipstickroze lippen. 'Ik dacht eerder aan... vier.'

Wát! Ik ben niet van plan om ergens vier maanden lang stiekem te werken, alsof ik een ontsnapte crimineel ben. 'U gaat het hem pas in 1963 vertellen? Nee, mevrouw, vóór Kerstmis.'

Ze zucht. 'Goed dan. Maar vlak ervoor.'

Ik ga rekenen. 'Da's dan over honderd... zestien dagen. Dan vertelt u het. Over honderdzestien dagen vanaf nu.'

Ze fronsst zorgelijk haar wenkbrauwen. Ze had natuurlijk niet verwacht dat de hulp zo goed zou zijn in hoofdrekenen. Na een hele tijd zegt ze: 'Oké.'

Dan zegt ik tegen haar dat ze naar de woonkamer moet gaan, zodat ik de slaapkamer kan doen. Als ze weg is kijk ik om me heen in die verdacht nette kamer. Heel voorzichtig doe ik de kast open, en ja hoor, er vallen zo ongeveer vijfenveertig dingen op m'n hoofd. Ik kijk onder 't bed en daar ligt me toch een berg vuile kleren. Volgens mij heeft ze al maanden niet meer gewassen.

Elke la is een puinhoop, elk verborgen hoekje ligt vol met vuile kleren en opgerolde nylons. Ik vind vijftien dozen met overhemden voor mister Johnny, zodat hij niet merkt dat ze niet kan

wassen of strijken. Op 't laatst til ik dat rare roze kleedje op. Eronder zit een grote, roest-kleurige vlek in de vloerbedekking. Ik huiver.

Die middag maken miss Celia en ik een lijst van de maaltijden voor die week, en de volgende ochtend ga ik boodschappen doen. Daar doe ik twee keer zo lang over als normaal, want ik moet helemaal naar de witte Jitney Jungle in plaats van de Piggly Wiggly bij mij in de buurt. Ze wil natuurlijk geen eten uit een winkel voor kleurlingen, en ik kan 't haar niet eens kwalijk nemen dat ze geen aardappels met uitschieters wil en melk die bijna zuur is. Als ik op m'n werk kom, ben ik al op de ruzie voorbereid, dus ik heb alle redenden waarom ik te laat ben gerepeteerd, maar miss Celia ligt net als de dag ervoor op bed, en ze glimlacht naar me alsof er geen vuiltje aan de lucht is. Helemaal opgetut is ze, en ze gaat nergens heen. Vijf uur lang ligt ze op dat bed en leest tijdschriften. De enige keren dat ik haar op zie staan, is om een glas melk te drinken of naar de wc te gaan. Maar ik stel geen vragen. Ik ben de hulp, meer niet.

Nadat ik de keuken heb schoongemaakt, ga ik naar de deftige woonkamer. In de deuropening blijf ik staan. Ik kijk die grizzlybeer een tijdje flink vuil aan. Dat beest is meer dan twee meter groot en hij heeft z'n tanden ontbloot. Hij heeft enorme klauwen, met van die lange kromme nagels die heksen hebben. Aan zijn voeten ligt een jachtmes met een benen handvat. Ik kom dichterbij en zie dat z'n vacht grijs is van het stof. Er zit een spinnenweb tussen zijn kaken.

Eerst ga ik dat stof met mijn bezem te lijf, maar het is heel dik, en het zit helemaal in de vacht. Het enige wat er gebeurt, is dat het stof in de rondte dwarrelt. Ik haal een doek en probeer hem schoon te vegen, maar ik griezelen ervan om die stugge haren aan te raken. Blanke mensen! Ik heb alles schoongemaakt, van koelkasten tot achterwerken, maar waarom denkt die mevrouw dat ik weet hoe ik een achterlijke grizzlybeer schoon moet maken?

Ik ga de stofzuiger halen. Ik zuig het stof van hem af en ik ben best tevreden over het

resultaat, behalve dat ik hier en daar te hard heb gezogen zodat hij nu een paar kale plekje heeft.

Als ik klaar ben met die beer, stof ik de in leer geboden boeken af die niemand leest, en de knopen op 't jasje van de zuiderlingen en 't zilveren pistool. Op een tafeltje staat een foto van miss Celia en mister Johnny voor het altaar in een gouden lijst. Ik kijk goed om te zien wat voor soort man hij is. Ik had gehoopt dat hij dik en klein was, voor het geval ik weg moet vluchten, maar hij is juist het tegendeel. Hij is groot, sterk, stevig. En hij is ook al geen onbekende voor me.

Allemachtig,. Hij had verkering met miss Hilly, jaren geleden toen ik nog maar net voor miss Walters werkte. Ik ben nooit aan hem voorgesteld, maar ik heb hem vaak genoeg gezien om 't zeker te weten. Ik krijg er helemaal de rillingen van. Dat zegt op zich al meer over die man dan wat dan ook.

Miss Skeeter

Hoofdstuk 5

Ik scheur over de grindweg naar huis in mijn moeders Cadillac. Patsy Cline is niet meer te horen op de radio, zo hard ratelen de steentjes tegen de onderkant van de auto. Mijn moeder zou woedend zijn, maar ik ga nog harder rijden. Ik moet de hele tijd denken aan wat Hilly vandaag tijdens het bridgen tegen me heeft gezegd.

Hilly en Elizabeth en ik zijn al sinds de lagere school beste vriendinnen. Mijn favoriete foto is een kiekje van ons drieën, genomen toen we in de brugklas van de middelbare school zaten; we zitten op de tribune bij het football, tegen elkaar aan gedrukt, schouder aan schouder. Maar wat die foto zo leuk maakt, is dat de tribunes helemaal leeg zijn. We zaten zo dicht tegen elkaar aan omdat onze vriendschap zo hecht was.

Op Ole Miss, de universiteit van Mississippi, hebben Hilly en ik twee jaar samen een kamer

gedeeld, totdat zij ging trouwen. Ik bleef om mijn studie af te maken. In het Chi Omega-huis rolde ik elke avond dertien krulspelden in haar haar. Maar vandaag heeft ze gedreigd om me uit de League te zetten. Niet dat ik de League nou zo belangrijk vind, maar ik ben gekwetst over de achteloosheid waarmee een vriendin me kan laten vallen.

Ik draai het weggetje op dat naar Longleaf leidt, de katoenplantage van mijn familie. Het grind gaat over in fijn geel stof, en ik ga langzamer rijden voordat moeder me kan zien. Moeder zit in een schommelstoel op de veranda aan de voorkant.

'Kom eens bij me zitten, liefje,' zegt ze, en ze gebaart naar een schommelstoel die naast haar staat. 'Pascagoula heeft net de vloeren in de was gezet. Ze moeten eerst drogen.'

'Goed, moeder.' Ik geef een kusje op haar gepoederde wang. Maar ik ga niet zitten. Ik leun op de balustrade en kijk naar de drie met mos begroeide eiken in de voortuin. Hoewel we maar op vijf minuten rijden van de stad wonen, beschouwen de meeste mensen dit toch als het platteland. Rondom onze tuin liggen de katoenvelden van mijn vader, vier duizend hectare lang, met planten die groen en sterk zijn en tot mijn middel reiken. Een paar kleurlingen zitten een eind verderop in een schuurtje, starend naar de zinderende hitte. Iedereen wacht op hetzelfde: het openbarsten van de katoenbollen.

Ik bedenk hoe anders de vriendschap tussen mij en Hilly nu is, nadat ik thuis ben gekomen met een diploma op zak. Maar wie is er veranderd, zij of ik?

'Heb ik het je al verteld?' zegt moeder. 'Fanny Peatrow heeft zich verloofd.'

'Wat fijn voor Fanny.'

'Nog geen maand nadat ze als kasbediende is begonnen bij de farmer's Bank.'

'Heel fijn, moeder.'

'Ja, dat weet ik wel,' zegt ze, en als ik me omdraai kan ik de gloeilamp boven haar hoofd bijna zien. 'Waarom ga jij niet naar de bank om te solliciteren als kasbediende?'

'Omdat ik geen kasbediende wil worden, moeder.'

Moeder zucht en kijkt afkeurend naar de spaniël, Shelby, die zijn schaamstreek likt. Ik werp een blik op de voordeur. De verleiding is groot om toch vlekken te maken op de geboende vloeren. We hebben dit gesprek nu al zó vaak gehad.

'Vier jaar gaat mijn dochter weg om te studeren, en waar komt ze mee thuis?' vraagt ze.

'Een diploma?'

'Een deftig stukje papier,' zegt moeder.

'Ik heb gewoon niemand leren kennen met wie ik wil trouwen, dat heb ik u al verteld,' zeg ik.

Moeder staat op uit haar stoel en komt vlak naast me staan, zodat ik haar gladde en mooie gezicht kan zien. Ze draagt een marineblauwe japon die nauw om haar slanke figuur sluit. Zoals gewoonlijk heeft ze lipstick op, maar als ze opeens in de felle middagzon staat, zie ik vlekken op de voorkant van haar japon, donker en opgedroogd. Ik pink tegen het felle licht om te zien of het echt vlekken zijn.

'Moeder, voelt u zich niet goed?'

'Als je nou alleen maar een beetje initiatief toonde, Eugenia...'

'Er zitten vlekken op uw jurk.'

Moeder slaat haar armen over elkaar. 'Hoor eens, ik heb Fanny's moeder gesproken en ze vertelde dat Fanny zo ongeveer zwom in de kansen toen ze die baan eenmaal had.'

Ik laat de vlekken op haar jurk voor wat ze zijn. Ik kan moeder niet vertellen dat ik schrijfster wil worden. Daar zou ze alleen maar de zoveelste eigenaardigheid van maken die mijn onderscheidt van getrouwde meisjes. En ik kan haar al helemaal niet vertellen over Charles Gray, mijn studiegenoot wiskunde op Ole Miss, afgelopen lente. Dat hij op een avond dronken was en me heeft gezoend en toen zo hard in mijn hand kneep dat het pijn had moeten doen, maar dat was niet

zo, het voelde helemaal fantastisch zoals hij me vasthield en me aankeek. En toen trouwde hij met kabouter Jenny Sprigs.

Op een gegeven moment had ik bedacht dat ik een flatje in de stad moest zoeken, in een gebouw waar allemaal gewone, alleenstaande meisjes woonden, secretaresses, schooljuffen. Maar de enige keer dat ik voorzichtig opperde om mijn spaarrekening aan te spreken, begon moeder te huilen – échte tranen. 'Daar is het geld niet voor, Eugenia. Om in een of ander pension te gaan wonen, met vieze etensluchtjes en nylons die voor de ramen te drogen hangen. En als het geld op is, wat dan? Waar moet je dan van leven?' Toen legde ze een koele doek op gaar voorhoofd en ging ze naar bed.